

УДК 821.161.2–94.09

АВТОБІОГРАФІЧНА ЖАНРОВА ДОМІНАНТА ЗАПИСОК УЛЯНИ КРАВЧЕНКО „СПОГАДИ УЧИТЕЛЬКИ”

Катерина Ігорівна Шахова

shakhova.kateryna@mail.ru

Аспірантка

Кафедра української літератури

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

Пр. Гагаріна, 72, 49010, м. Дніпропетровськ, Україна

Анотація. Розглядається автобіографізм як жанрова домінанта записок у „Спогадах учительки” Уляни Кравченко. Досліджено автобіографічні елементи в структурі сюжету, їх вплив на творення образу оповідачки. Прототипом головної героїні твору є сама письменниця, а протосюжетом – роки вчителювання в містечку Бібрка й селі Стоки. Акцентовано на жанровій своєрідності „Спогадів учительки”: оповіді у формі особистих записів; необов’язковості хронології й датування нотаток; нарації від першої особи, що забезпечує правдивий психологічний портрет героїні; автобіографічній жанровій домінанті, поєднаній з розгалуженою системою художніх засобів, спрямованих на відтворення внутрішнього світу оповідачки. Доведено жанрову належність твору до записок, на що вказують перелічені ознаки, а також жанровий маркер „записки”, винесений у назву другого розділу.

Ключові слова: автобіографізм, записки, У. Кравченко, нарація, прототип.

Специфіка й функціонування художньо-документальних жанрів (мемуарів, автобіографій, листів, щоденників, сповідей тощо), починаючи з ХХ ст. й особливо в сучасній науці стали об’єктом загостреної уваги літературознавців. Проте й досі є жанри, належним чином не осмислені в історії української літератури й критики, зокрема записки – унікальний і своєрідний жанровий різновид прози.

Стислі теоретичні відомості про записки наявні в сучасних енциклопедичних виданнях [6; 7]. Спорадичні згадки й лаконічні характеристики записок знаходимо в розвідках вітчизняних дослідників О. Галича й Т. Черкашиної. Більше інформації можна почерпнути з джерел російських науковців, зокрема І. Беляєвої,

В. Захарова, Н. Іванової, І. Савкіної, А. Скрипник, але й вони відзначаються відсутністю цілісного осмислення записок як жанрового феномену художньої літератури. Тому виникає необхідність ґрунтовного розгляду записок на прикладі творів українських письменників.

Серед жанрових особливостей записок виокремлюється автобіографізм як спосіб уведення в художній твір фактів і подій з реального життя особи. Показові в цьому плані „Спогади учительки” (інша часто вживана назва „Записки учительки”) Уляни Кравченко (Юлії Шнайдер), написані на прохання Івана Франка для жіночого альманаху „Перший вінок” у 1887 році.

Н. Копистянська справедливо відзначає: „Не завжди можна виділити лише одну жанрову домінанту, їх, як і констант, біля яких групуються потенційно змінні елементи, може бути декілька. Це своєрідний набір хромосом з їх потенційними можливостями” [3, с. 35]. Автобіографізм у записках – специфічна варіативна жанрова ознака, оскільки митець може вводити її в структуру твору, а може й опустити, залежно від визначених ним ідейно-естетичних настанов.

Автобіографізм у „Спогадах учительки” Уляни Кравченко – важливий чинник творення змісту, адже прототипом головної героїні є письменниця, а протосюжетом – роки її життя. Автобіографізм як жанрова домінанта виражений у формі оповіді особистих записів, використанні прийомів інтроспекції, ліричних вставок, глибокій емоційності й суб’єктивній оцінці, тому що автор „надає твору своєрідного стилістичного забарвлення, долучає своє бачення власної долі та відображення довкілля, літературного, культурного, соціального контексту” [7, с. 19].

Автобіографічні елементи в літературно-художніх творах митців досліджували М. Возняк (І. Франко), Г. Волощук (У. Кравченко), О. Даниліна (Ю. Андрухович), М. Мороз (І. Франко), О. Плужник (А. Дімаров), І. Старовойт (Гр. Тютюнник), М. Сулима (А. Тесленко, Гр. Тютюнник) та інші. Г. Волощук аналізує автобіографізм повісті „Хризантеми”, де Уляна Кравченко „із відстані часу намагається переосмислити себе справжню й все пережите нею, тобто вдається до саморефлексії” [1, с. 71], використовує „достовірні факти з власної біографії, подробиці сімейно-побутового життя своєї родини” [1, с. 71].

Творчість письменниці є об’єктом розвідок Н. Жук, А. Каспрука, І. Книш, О. Коцюби, Г. Огризи, Я. Царика та інших.

Проте жанрова специфіка „Спогадів учительки” досі залишалася поза увагою дослідників, що зумовлює актуальність заявленої теми.

Мета нашої статті – спроба розглянути „Спогади учительки” Уляни Кравченко як записки з провідною жанровою домінантою – автобіографізмом.

„Спогади учительки” складаються з двох частин: „Перший рік практики” (у підзаголовку зазначено – „шкільний рік 1881 / 2”) й „Із записок учительки” (рік визначено на початку запису: „Першого вересня 1884 року шкільний дзвінок покликав дітвору й учителів до нової праці...” [5, с. 375]). Структурно перша частина включає в себе 15 розділів і закінчення, а друга – 5 розділів. Поділ на розділи в обох частинах „Спогадів учительки” цілком умовний, адже не можна чітко простежити його тематичний, часовий чи інший принцип. Скоріше письменниця мала на меті полегшити процес читання і сприйняття інформації, яку містять нотатки. Регулярність і періодичність для записок не обов’язкові. Наприклад, третій розділ першої частини має записи (відстань у кілька абзаців), позначені різними часовими маркерами: „Минає перший тиждень мого учителювання” [5, с. 313], „Минає перший і другий місяць праці...” [5, с. 313].

Кожен розділ – сукупність нотаток з нарацією від першої особи, отже, Я-концепція є основним організуючим змістовим фактором твору. Абзаци, різні за обсягом, ніби окремі записи, останні речення в яких часто незавершені, обірвані, що графічно відображено трьома крапками. Фрагментарність і постійний асоціативний перехід думок оповідачки, особливо у відтворенні раптових, мимовільних вражень чи то спогадів, підкреслює природність і невимушеність записаного.

Т. Черкашина наголошує, що „обов’язковими умовами автобіографічного життєпису є фактографічність, ретроспективність оповіді, подвійна перспектива бачення (тоді – тепер)” [10, с. 37], а також „психологічність, самоаналітичність, саморефлексивність” [10, с. 37].

Протосюжетом нотаток є роки шкільної практики письменниці в містечку Бібрка й селі Стоки після закінчення Львівської учительської семінарії. Перший запис знайомить читача з героїнею твору й обставинами її життя, ознаменованими новим складним перехідним етапом: „Покінчила я учительську семінарію. Одержала свідоцтво зрілості. Та нема, на жаль, вільного місця на учительку в школі мого родинного містечка Миколаєва. Тут прийняли б мене

щиро і родичі і дівтора. Треба дальше шукати непевної долі між чужими людьми та в чужій сторононьці...” [5, с. 307].

Авторка наповнює записки власними емоціями й переживаннями: хвилювання з приводу того, як сприймуть молоду вчительку діти, колеги, жителі містечка Бібрка, де їй було визначено посаду; роздуми про нове життя й нові обов’язки; завзяття до роботи й прагнення реалізувати себе в найсвятішому покликанні – вчити підростаюче покоління, скеровувати на життєвому шляху, виховувати патріотизм і національну самосвідомість.

Почуття оповідачки в „Спогадах учительки” відтворено в розвитку: нотатки свідчать про пережиті хвилинні емоційні сплески, передчуття. Показова в цьому плані попередньо негативна оцінка Бібрки знайомими дівчини, посилена опозицією „рідне – чуже”: „Наші „копачі”, як їх – майже всіх – по ремеслу гончарів сторонні люди називають, кажуть, що Бібрка між лісами, дебрями та озерами положене, болотнисте й негарне місто, де хіба вовкам – не людям – ялося жити” [5, с. 307–308].

Наступний запис – власне враження героїні під час переїзду до Бібрки. Опис побаченого овіяний романтичною тональністю замилювання красою навколишньої природи: „Бібрка, місто на полудневому сході від Львова. Саме місто в долині над Білим Потокком, але кругом узгір’я та великі ліси... <...> Любуюся, тішуся сонцем і гарним видом, дійсно, наче швейцарським...” [5, с. 309]. Для Уляни Кравченко характерне сприйняття природи як втілення краси й гармонії.

Враження по в’їзді в місто відтворюють чергове розчарування нараторки: „Наскільки околиця чудова, настільки місто погане. На передмісті трапляються ще гарні домики міщан посеред лук та над потоком, але весь ринок, густо забудований, без симетрії, зі своїми старими, почорнілими каменицями, без ніякої зелені – не має ніякої принади” [5, с. 309].

Для Уляни Кравченко перша практика вчителювання в місті Бібрка стала складним випробуванням сили волі, твердості переконань і навіть фізичної стійкості (нелюдські умови життя і праці в селі Стоки, смерть матері, що стала найтяжчим ударом у її долі). Молоду, завзяту до роботи освітянку, яка серцем горнулася до дітей, не сприйняли ані педагоги, ані управитель школи. На це було кілька причин: заздрість за творчі здобутки – публікації в журналі „Зоря”; відчуття власного непрофесіоналізму; лицемірство й прихована зневага до фаху вчителя; ненависть і помста за непокору

й небажання „виступати” з колективом проти недогідних для управителя школи людей. Усе згодом вилилося в несправедливе звинувачення – надмірно вільнодумна.

„Спогади учительки” Уляна Кравченко написала за 6 років після подій першого запису. Тому, споглядаючи минуле, письменниця інколи вдається до філософських роздумів, що акумулюють пережитий досвід: „Чи не краса в тому, що щось раз тільки єсть – і не вертається більш ніколи...” [5, с. 307], – пише авторка, згадуючи роки навчання в семінарії; або перериває хід подій записів, вставляючи ліричну оцінку, як це буває при переосмисленні життя з відстані часу: „Не знала я тоді, що учителька в малому місті мусить числитися ще з чимось більше, що тут є товариші праці, опінія мешканців, а саме пань, цієї вічно голодної вражінь товпи, що через свою пожерливість кидається на все нове <...>” [5, с. 311].

Особисті записи традиційно тяжіють до переважання статичних складників (описів, ліричних відступів, роздумів тощо). Важливу роль відведено самохарактеристиці як підсумку певних подій або вчинків, що розкриває, перш за все, внутрішній стан оповідачки: „Нові мої обов’язки відповідали моїй вдачі; я любила веселі, цікаві діти!” [5, с. 311], „Ніякий холод ні брутальність не змінить мене” [5, с. 316], „Я така далека, так дуже далека від авантюр, <...> далека й думками від буденного життя” [5, с. 321], „Милий мені спокій, та наймиліша правда” [5, с. 322] тощо.

У записах також виявляється важлива складова творення жіночого образу – увага нараторки до свого зовнішнього вигляду. Наприклад, нотатка про наслідок тривалого переїзду на нове місце роботи: „Я дістала легкої сонячної „опарки” – „Sonnenstich”. Не можу представитися управителеві, предсідникові і т. д. Ледве на третій день позбулася болю голови, але все ще лице страшно червоне, сонцем осмалене, виглядаю негарно” [5, с. 310].

Одяг є влучною деталлю, яка вперше в тексті, ще до офіційної зустрічі й знайомства, створює враження інакшості героїні, порівняно з майбутніми колегами-вчителями: „Убуваю російські „галоші”, якими я забезпечилась, вибираючись у славу болотом Бібрку, – надіваю коротку, найдогіднішу до болота суконку, намітку від дощу, накинула на голову легку, гарасову чорну хустину. / <...> При вході в вуличку я побачила даму, дуже багато та модно одягнену, і трьох елегантних панів. Компанія – як би просто з тротуарів щонайменше Львова...” [5, с. 310 – 311].

Деталі зовнішнього вигляду підкреслюють факт відчуження оповідачки від оточення: „Я все закутана у свою *історичну хустину* (курсив мій. – К. Ш.), знайшла побіч костела доріжку-стежку попри самі господарські будинки латинського приходства. Доріжка довша, але не ходжу вже попід вікна аптеки, староства та всяких домів тутешньої аристократії <...>” [5, с. 314]. Просте вбрання молодії вчительки, яке виразно контрастує з претензійним і світським одягом колег по роботі, пояснюється не відсутністю смаку чи байдужістю до зовнішності, а скоріше відповідає практичним потребам і дійсному матеріальному стану.

Запис збору на касинові вечорниці, куди оповідачку запросив знайомий священик, щоб „показатися конче великому світові тутешньому” [5, с. 333], виявляє природне бажання дівчини бути привабливою. Детальний опис вбрання вражає вишуканістю й невідомим смаком: „чорна коронкова сукня” прикрашена „густо гірляндами блідорожевого цвіту акації”, „на шию разки дрібних перлин і в волосся вплітаю перлини”, ще „лакерки, рукавички, віяльце – усе те разом у дзеркалі показувало напівжалібний, але дуже елегантний стрій” [5, с. 334]. Створений образ врешті дивує й саму героїню: „Відколи я тут, у Бібрці, бачу себе тільки в буденному, робучому одязі; поглянувши в дзеркало, зазнала я дивного вражіння. Мені здалося, що бачу когось давно знайомого, та не можу пригадати собі, кого це я бачу” [5, с. 334].

Того вечора на очах оточуючих Уляна Кравченко зазнає метаморфоз: „Музика грала вальса, і я знайшлась у вирі тих, що танцюють без упину” [5, с. 334]. Зі слів дружини священика, дівчина дізнається про враження, яке справила на гостей: „Зі строю та вигляду признають Вас королевою вечорниць. Ніхто не вірить, що Ви тутешня учителька” [5, с. 335].

Крім одягу, оповідачку характеризують деталі інтер’єру, особисті речі. По зборах із приводу переїзду до Бібрки, залишено, зокрема, такий запис: „Лишаю вибір речей, котрі конче треба забрати, матусі; для себе хочу забрати тільки бібліотеку – цілу, крім наших старих книг, класиків світової літератури, і нові книги до природничих наук. / Ще й в’язанку квітів із тутешніх нив і лісів, зірваних на останньому самотньому, прощальному проході <...>” [5, с. 308].

Образи книг і квітів наскрізні у творі. У вільний від роботи час письменниця знайомиться з природничою літературою: „<...> були в мене такі автори, як Фігер, Оуен, Schutze, Jäger, Дарвін Карло і Дарвін Франц, ботанік, та інші” [5, с. 317]. Прочитана одного вечора

книга Дарвіна нашоє оповідачку на розлогі роздуми про схожість людини й рослини, що в контексті її власного життя набуває особистісних відтінків: „Акліматизація – се пристосування організму до умовин побуту, відмінних від тих, в яких він досі розвивався. <...> Чи й декотрі душі не терплять і не гинуть, коли нема відповідних умовин до життя? <...> І серце відізвалося тугою за людьми світлими, за відносинами, котрі би причинилися до всебічного розвитку думок, почувань, світогляду, словом до розвитку духа...” [5, с. 317–319].

Часто в записках з’являються образи квітів, що розкривають ставлення героїні до людей. З образом стокротки у свідомості письменниці асоціюється горбатий хлопчик Івась, каліка з бідної родини, над яким знущалися діти й учителі. Вона єдина намагалася пояснити учням неприпустимість такого ставлення, будила в їх душах не осуд і кривду, а співчуття до людської недолі. Любов школярів до доброї наставниці виявлялася у прагненні подарувати їй квіти: фіалки, нарциси, півонії, бози. Букетики від Івася були найдорожчими. Він не міг придбати „городових квітів” [5, с. 369], але приносив ті, „на які інші діти не дивляться” [5, с. 369] – „стокротки, морончики, що ростуть на оболонні біля хати, де мешкає, і при дорозі, якою йде до школи” [5, с. 369].

Опис Івасевих квітів, сповнений найніжнішими поетичними деталями, передає глибину розчуленості оповідачки: „Пилом вулиці вони покриті, сірою конопляною ниточкою пов’язані. Я за кожную в’язаночку дякую йому, ніколи не лишаю її на шкільному столі ані не викидаю. <...> Придорожні загорошені стокротки, з пелюстками неначе окровавленими, жертвовані в доказ дяки... Що ж більше могла дитина здобути? Вони говорять про його серце більше, ніж букет беззапашних камелій, на дротах штучно уложений. І ця дитина подібна до того найбіднішого цвіту...” [5, с. 369].

Згодом образи цих квіток для Уляни Кравченко набувають особливої символіки: втілюють внутрішню духовну силу, незламність у боротьбі за існування, здатність вистояти за найнесприятливіших обставин життя.

Опосередкованим засобом характеристики героїні є її помешкання, уважне ставлення до особистого простору. „Інтер’єр конкретизує місце подій, допомагає окреслити соціальне становище персонажа, його духовні запити, смаки, професію, вдачу, психологічний стан тощо” [8, с. 306]. Перше житло не відповідало внутрішньому стану письменниці через розташування в центрі Бібрки, де постійно „гамір ринковий і склеповий” [5, с. 309].

Інший будинок був ближче до природи й подалі від людських очей, сприяв усамітненню, відпочинку й духовному врівноваженню, якого так потребувала авторка: „Від весни мешкаю в домі біля церкви, в затишній вулиці. Зараз близько оболоння, річка і міст, стежка поміж корчі тернини вгору, де в лісі самотна капличка святої Покрови. Манить мене те тихе чарівне місце, де не стрічаю нікого <...>” [5, с. 369–370].

Третє „житло” в селі Стоки, куди Уляну Кравченко перевели для самотійного впорядкування школи, зображується найдетальніше. Лаконічні речення, контрастні описи природи від самого початку створюють напружену емоційну атмосферу: „Давніше, гарною весною, тут здавалося, церков і село ціле гарне, та це в травні я раз тут була, в місяці зелені, блисків та співу та ще у храмовий день. Сьогодні тихо-тихо. Осінь. День робочий. Вечоріє” [5, с. 389]. Далі змальована письменницею картина сільського кладовища сугестує читачеві похмурий, сумний настрій: „Темно, пусто, мертво, понад усім витає геній смерті, стереже тайни могил...” [5, с. 390]. Зображення наближення до будівлі загострює сприйняття реципієнтом занедбаного й зовсім не придатного для життя приміщення: „За цвинтарним ровом стоїть хижа сама-самісінька. <...> Здається, живі люди тут ніколи не жили. Наближаюся. Низька хижа, дах колись був соломою накритий; від сторони цвинтаря півстіни впало. Мале віконце заложене чорним папером. Пустка” [5, с. 390], – всередині: „В сінях вітер зірвав мені капелюх. Стелі не було, а в стрісі діри, протяг. По лівій руці, не знаю яким словом це назвати, справді нора темна, без долівки та стелі, з розваленою стіною” [5, с. 390]. Уляна Кравченко відтворила в записах враження до найменших дрібниць, адже з тією хатою в селі Стоки пов’язане болісне усвідомлення сваволі шкільного керівництва, підступної помсти за „вільність духа, за свою національність” [5, с. 392], а також найтрагічніша подія в житті – смерть матері від раптового серцевого нападу.

Таким чином, автобіографічні елементи виразно простежуються в сюжеті твору й зображенні характеру головної героїні. Письменниця в „Спогадах учительки” кілька разів по-різному визначає жанрову належність записів – „мій діярчик” [5, с. 309], щоденник [5, с. 316], „записки” [5, с. 373]. Щоденником називає твір Уляни Кравченко й Г. Пагутяк [9]. Але ми не погоджуємося із цією думкою, адже традиційно щоденник передбачає обов’язкове датування нотаток, літературну необробленість, сьогочасність, періодичність та регулярність ведення записів.

Н. Жук та О. Коцюба у своїх розвідках „Спогади учительки” Уляни Кравченко називають автобіографічними нарисами. Але ж нарис – „художньо-публіцистична міметична нарація на документальній основі з поглибленою емпіричною достовірністю, в якій зображені справжні факти, події, конкретні люди” [7, с. 96]. Для „Спогадів учительки” не характерна публіцистичність, хоча факти, особи й події, зображені у творі, реальні, авторка не акцентує на правдивості чи достовірності. Для письменниці важливо показати суб’єктивне переживання, людську душу, крізь призму якої постає оточуючий світ.

Уляна Кравченко в назву другого розділу твору виносить жанровий маркер – „Із записок учительки”. „Записки – жанр, пов’язаний з роздумами про пережите й передбачає вираження особистого ставлення автора або оповідача до зображеного” [6, с. 276], використання подробиць із життя людини з переважанням художнього висвітлення подій. Смысловим стрижнем нотаток завжди є „Я” героя, ключовою метою – розкрити його психологію, світосприйняття, внутрішній стан. Записки – це засвідчений на папері факт існування й осмислення людиною дійсності й себе в ній. Звідси тяжіння до роздумів, внутрішніх рефлексій, думки змінюють напрямок руху в залежності від життєвих перипетій або асоціативного ланцюжка спогадів.

У „Спогадах учительки” Уляни Кравченко наявні характерні для записок структурні елементи: оповідь у формі особистих записів; необов’язковість хронології й датування нотаток; нарація від першої особи, що забезпечує творення правдивого психологічного портрета героїні; автобіографічна жанрова домінанта, поєднана з розгалуженою системою взаємопов’язаних художніх засобів, спрямованих на відтворення внутрішнього світу оповідачки; винесений у назву другого розділу твору жанровий маркер „записки”, який зустрічається й у тексті нотаток. Це дає підстави визначити жанрову належність аналізованого твору до записок з автобіографізмом як провідною жанровою домінантою.

1. *Волощук Г.* Автобіографізм повісті „Хризантеми” Уляни Кравченко: етнічні проєкції та прийоми вираження / Галина Волощук // *Studia Methodologica: альманах* / уклад. І. В. Папуша. – Тернопіль : ТНПУ, 2008. – Вип. 25: Антропологія літератури: комунікація, мова, тілесність. – С. 66–72.
2. *Жук Н.* Уляна Кравченко (До 100-річчя з дня народження) / Ніна Жук // *Література в школі.* – 1960. – № 2. – С. 88–90.

3. *Копистянська Н.* Жанр, жанрова система у просторі літературознавства / Нонна Копистянська – Львів : ПАІС, 2005. – 368 с.
4. *Коцюба О.* Захисниця „робучих людей” / Олег Коцюба // Вітчизна. – 1981. – № 9. – С. 216–218.
5. *Кравченко У.* Спогади учительки / Уляна Кравченко // Вибрані твори. – К. : Держлітвидав, 1958. – С. 305–405.
6. Литературная энциклопедия терминов и понятий / Под ред. А. Н. Николюкина. – М. : НПК „Интелвак”, 2001. – 800 с.
7. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. – К. : ВЦ „Академія”, 2007. – Т.1. – 608 с.
8. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром’яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. – К. : ВЦ „Академія”, 2007. – 752 с.
9. *Пагутяк Г.* Романтична Бібрка пам’ятає кохання Уляни Кравченко та Івана Франка [Електронний ресурс] / Галина Пагутяк. – Режим доступу : <http://archive.wz.lviv.ua/articles/107467>.
10. *Черкашина Т.* Основные тематические блоки в структуре жанра автобиографии / Татьяна Черкашина // Вестник Оренбургского государственного университета. – 2014. – № 1, январь. – С. 36–40.

АВТОБИОГРАФИЧЕСКАЯ ЖАНРОВАЯ ДОМИНАНТА ЗАПИСОК УЛЬЯНЫ КРАВЧЕНКО „ВОСПОМИНАНИЯ УЧИТЕЛЬНИЦЫ”

Екатерина Игоревна Шахова

shakhova.kateryna@mail.ru

Аспирантка

Кафедра украинской литературы

Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара

Пр. Гагарина, 72, 49010, г. Днепропетровск, Украина

Аннотация. Рассматривается автобиографизм как жанровая доминанта записок в „Воспоминаниях учительницы” Уляны Кравченко. Анализируются автобиографические элементы в структуре сюжета и их влияние на создание образа рассказчицы. Прототипом главной героини произведения является сама писательница, а протосюжетом – годы ее работы учительницей в городе Бибрка и селе Стоки. Акцентировано на жанровом своеобразии „Воспоминаний учительницы”: повествовании в форме личных записей; необязательности хронологии и датировки заметок; наррации от первого лица, что обеспечивает правдивый психологический портрет героини; автобиографической жанровой доминанте, совмещенной с разветвленной системой художественных средств, направленных на воссоздание внутреннего мира рассказчицы. Доказана жанровая принадлежность произведения к запискам, на что указывают перечисленные характеристики, а также жанровый маркер „записки”, вынесенный в название второго раздела.

Ключевые слова: автобиографизм, записки, У. Кравченко, наррация, прототип.

AUTOBIOGRAPHICAL GENRE DOMINANT OF “TEACHER’S NOTES” BY ULYANA KRAVCHENKO

Kateryna Shakhova

shakhova.kateryna@mail.ru

Department of Ukrainian Literature

Oles' Honchar Dnipropetrovs'k National University

Gagarin Ave., 72, 49010, Dnipropetrovs'k, Ukraine

Abstract. The aim of the paper is to investigate the autobiographism as genre dominant of notes in “Teacher’s Notes” by Ulyana Kravchenko. The actuality of the article is an attempt to discover the genre aspect of “Teacher’s Notes” that is briefly discussed in the context of the other works of writer. So it needs more thorough analysis. The article deals with the autobiographical elements in the structure of the plot and their influence on the formation of the narrator image. The prototype of protagonist is a writer itself, the proto-plot is years of her life and work as a teacher in the town of Bibrka and village of Stoky. The author fills notes with her own emotions and feelings. That is why the static components dominate in notes, for example: descriptions, lyrical digressions, reflections etc. The self-characteristic in the text plays an important role as a result of certain events or actions, also reveals the narrator internal state. The writer sometimes resorts to philosophical reflections that accumulate her experience. The descriptions of the interior, appearance of the heroine, leitmotiv images of books and flowers are the indirectly ways of conveying the narrator image. Consequently the paper emphasizes on the genre uniqueness of “Teacher’s Notes”, for instance: narrative in the form of personal records; first-person narration, providing true psychological portrait of the heroine; autobiographical genre dominant, coupled with network of artistic means that help to show the narrator inner world; the genre marker “notes” in the name of the second part indicates the genre affiliation of the Ulyana Kravchenko’s work.

Key words: autobiographism, notes, Ulyana Kravchenko, narrative, prototype.

References

1. Voloshchuk H. Avtobiohrafizm povisti “Khryzantemy” Uliany Kravchenko: etnichni proektsii ta pryomy vyrazhennia [Autobiographism of Ulyana Kravchenko’s Story “Chrysanthemums”: Ethnic Projections and Techniques of Expression]. *Studia Methodologica*, 2008, no. 25, pp. 66–72. (in Ukrainian).
2. Zhuk N. I. Uliana Kravchenko (Do 100-richchia z dnia narodzhennia) [Ulyana Kravchenko (The 100th Anniversary of Her Birth)]. *Literatura v shkoli*, 1960, no. 2, pp. 88–90. (in Ukrainian).
3. Kopystians'ka N. *Zhanr, zhanrova systema u prostori literaturoznavstva* [Genre, Genre System in the Space of Literary]. L'viv, 2005, 368 p. (in Ukrainian).
4. Kotsiuba O. Zakhysnytsia “robuchykh liudei” [Defender of “Working People”]. *Vitchyzna*, 1981, no. 9, pp. 216–218. (in Ukrainian).

5. Kravchenko U. Spohady uchytel'ky [Teacher's Notes]. In: *Vybrani tvory*, Kyiv, 1958, pp. 305–405. (in Ukrainian).
6. *Literaturnaia entsiklopediia terminov i poniatii* [Literary Encyclopedia of Terms and Concepts]. Moscow, 2001, 800 p. (in Russian).
7. *Literaturoznavcha entsyklopediia* [Literary Encyclopedia]. Kyiv, 2007, vol. 1, 608 p. (in Ukrainian).
8. *Literaturoznavchyi slovnyk-dovidnyk* [Literary Dictionary]. Kyiv, 2007, 752 p. (in Ukrainian).
9. Pahutiak H. *Romantychna Bibrka pamiataie kokhannia Uliany Kravchenko ta Ivana Franka* [Romantic Bibrka Remembers Love of Ulyana Kravchenko and Ivan Franko]. Available at: <http://archive.wz.lviv.ua/articles/107467> (accessed 1 October 2014). (in Ukrainian).
10. Cherkashina T. Osnovnye tematicheskie bloki v strukture zhanra avtobiografii [The Main Thematic Blocks in the Structure of the Genre of Autobiography]. *Vestnik Orenburgskogo gosudarstvennogo universiteta*, 2014, no 1, pp. 36–40. (in Russian).

Suggested citation

Shakhova K. Avtobiografichna zhanrova dominanta zapysok Uliany Kravchenko “Spohady uchytel'ky” [Autobiographical Genre Dominant of “Teacher’s Notes” by Ulyana Kravchenko]. *Pytannia literaturoznavstva*, 2014, no. 89, pp. 153–164. (in Ukrainian).

Стаття прийнята до друку 24.11.2014 р.